

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

УДК 351.86 + 327.55 (477)

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-300-305

Владислав ЛАЗАРЄВ[©]
кандидат
юридичних наук

Ельвіра СИДОРОВА[©]
кандидат
юридичних наук

Яна ПАЛЄШКО[©]
кандидат
економічних наук

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИКИ НА СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Розглянуто питання, пов'язані з формуванням у державі національної безпеки, яка є головним чинником ефективного управління суспільством. Технологія реалізації високого рівня національної безпеки має базуватися на теоретичних засадах, доктринах, стратегіях, концепціях та історичному досвіді. На сучасному етапі розвитку суспільства національна безпека проходить етапи трансформації та динамічного розвитку. Система національної безпеки базується на політико-правових методах та інструментах діяльності держави, які характеризуються комплексністю та системністю й спрямовані на досягнення найвищого рівня національної безпеки. Державну політику національної безпеки в розумінні системи доцільно розглядати на стратегічному рівні в умовах сучасної геополітичної ситуації.

Ключові слова: національна безпека, забезпечення безпеки, захист, безпека, геополітика.

Постановка проблеми. Коло проблем, досліджених у цій статті, полягає в розкритті стану національної безпеки держави з урахуванням геополітичного середовища. Головна функція держави полягає в забезпеченні інтересів населення, тобто національній безпеці. Неспроможність втілити й гарантувати цю базову соціальну цінність призводить до неминучого занепаду суспільств і держав. Економічний стан розвитку населення та дотримання законів є головною умовою комфортного соціального співіснування людей, однак доцільним та виправданим це існування робить захищеність від фундаментальних загроз. Формування й реалізація безпеки держави є предметом особливої уваги державних інститутів, політичних партій, суспільства в цілому. Значні зміни в геополітиці світового простору вимагають своєчасного забезпечення високого рівня захисту населення країни. Саме політика національної безпеки визначає зовнішню політику держави, стратегічну

© Лазарєв В. О., 2020
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9164-8619>
fepb@dduvs.in.ua

© Сидорова Е. О., 2020
<https://orcid.org/0000-0002-1761-1583>
anzelasidorova@ukr.net

© Палешко Я. С., 2020
<https://orcid.org/0000-0001-8943-8495>
yanochka.nrg@gmail.com

лінію її діяльності в середині країни й на міжнародній арені.

Найбільш серйозною загрозою національній безпеці є вплив інтеграційного характеру міждержавних зв'язків, який неконтрольовано змінюється. Сучасний стан геополітичної ситуації у світі вимагає нових бачень та стратегій для оновлення уявлення про національну безпеку.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблемам сутності національної безпеки присвячені праці вітчизняних дослідників у цій сфері. Л. С. Балацько звертає увагу на проблеми, пов'язані із загрозами національній безпеці України. С. Г. Федуняк розглядає національну безпеку у внутрішньому вимірі та зазначає, що для підвищення національної безпеки мають формуватися стабільні політична та економічна системи. Автори Д. Василенко, Д. Галат, М. Павлюк, Ю. Щербань, М. Чепелева та К. Савчук обґрунтовують доцільність вироблення оптимальних пріоритетів забезпечення національної безпеки в умовах сучасної геополітичної ситуації.

Головне завдання сьогодення – пошук стратегій забезпечення високого рівня національної безпеки держави, що має спиратися на демократичне розвинуте суспільство, високий рівень прав та свобод населення, а також наслідування європейських цінностей.

Національна безпека переплітається з геополітикою в таких поняттях, як державний суверенітет, геополітична роль країни, геополітика й геостратегія, співвідношення загальнолюдських і національних інтересів тощо.

Метою статті є визначення ключових напрямів геостратегії для забезпечення національної безпеки держави за умов геополітичних впливів.

Виклад основного матеріалу. Взаємозалежність держав із кожним роком зростає внаслідок процесів глобалізації. Несхожість взаємозалежних міждержавних відносин породжує нові конфлікти. Непропорційна взаємозалежність держав на світовій арені породжує загрози національній безпеці країни.

Загрозами національній безпеці України на міжнародному рівні є:

1. Залежність країн із перехідною економікою від держав з економічно високим розвитком.

Унаслідок процесів глобалізації країни з низьким рівнем розвитку економічної системи стають залежними від більш потужних країн, тобто стають споживачами чужих як економічних, політичних, так і культурних цінностей.

Ці явища породжують процес втрати ідентичності, що призводить до неспроможності адекватно формулювати національні інтереси, а як наслідок – до втрати стратегії на міжнародному рівні.

2. Виникнення регіональних угруповань, які відокремлені від решти світу.

Усе частіше можна спостерігати процеси регіональної ізоляції. Йдеться про виникнення замкнутих регіональних утворень, які протистоять одне одному. Наслідком є виникнення регіональних імперій із небезпечними глобальними загарбницькими поглядами.

3. Виникнення загроз войовничого імперіалізму та міждержавних конфліктів.

Зміни на міжнародній арені породжують нові загрози для національної безпеки. Наприклад, конфлікти інформаційної інтервенції, гібридні війни, зростання організованої злочинності у всіх її формах прояву, збільшення випадків тероризму та сепаратизму.

4. Поділ світу на відокремлені фрагменти ізольованих меншин, які не прагнуть до спілкування та співпраці поза межами своєї території.

5. Нездатність держави виконувати свої функціональні зобов'язання.

Державотворчі процеси відбуваються по-різному в країнах світу. Кризові явища в деяких державах спричиняють їх вигідну залежність від сусідніх країн, що може перерости в загрозу глобальній безпеці.

Державна незалежність є базовою зовнішньополітичною цінністю, а її зміцнення й розвиток – головною стратегічною метою сучасної української держави. Незалежність передбачає спроможність і готовність держави захистити свою цілісність та непорушність кордонів, вести незалежну зовнішню політику, мінімізувати зовнішню залежність.

Для становлення України як сильного гравця в геополітичній системі світу необхідно: створити комплексну та цілісну систему національної безпеки держави; сформулювати самодостатнє суспільство, здатне вижити й вистояти за несприятливих зовнішніх умов та за відсутності міжнародної підтримки; подолати корупцію; перерозподілити функції управління та політичної відповідальності в державі; нарощувати потенціал військово-промислового комплексу; об'єднати та координувати зусилля державних і громадських інституцій, які спеціалізуються на питаннях національної безпеки; розвивати

базові структури та інфраструктурну мережу системи національної безпеки.

Національна безпека України має власну структуру аспектів розвитку, які зазначені та рис. 1.

Державно-політичний аспект

Забезпечення територіальної цілісності України, недоторканності її кордонів, її внутрішніх і міжнародних інтересів та впливу на світовій арені, захисту державно-політичного ладу від спроб ліквідувати чи змінити його неконституційним шляхом.

Соціально-економічний аспект

Забезпечення стійкості соціально-економічної системи держави, удосконалення структури народного господарства, захищеність його від зовнішніх та внутрішніх загроз, подолання кризових явищ в економіці й соціальній сфері.

Інформаційний аспект

~~Сучасний світ рухається до глобального інформаційного~~
суспільства. Будь-яка країна, що своєчасно та енергійно не відповідає на інформаційні виклики новітнього світу, буде приречена реагувати на них у «наздоганяючому» режимі, що навряд чи уможливить повноцінну реалізацію власних національних інтересів.

Рис. 1. Графічне зображення структурних аспектів розвитку національної безпеки України

Національна безпека України – це збереження українського народу, який досяг рівня організації у формі незалежної держави. Із наукової точки зору національну безпеку України можна визначити як систему державно-правових і суспільних гарантій стабільності життєдіяльності й розвитку українського народу загалом та кожного громадянина зокрема, захист базових цінностей і законних інтересів, джерел духовного та матеріального розвитку від можливих реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз.

Спираючись на вищевказані твердження, сформуємо основні складові забезпечення національної безпеки, які вказані на рис. 2.

Саме національна безпека держави дає можливість ефективно управляти суспільством, що трансформується, а це найбільш актуальний аспект в умовах, які складаються в Україні.

Чинники, які впливають на стан захисту життєво важливих інтересів громадянськості, суспільства загалом і країни та які є як об'єктами, так і суб'єктами національної безпеки, залежать від державного планування та його практичного втілення.

Таким чином, саме політико-правові методи та інструменти, які побудовані на базових принципах комплексності й системності, є фундаментальними чинниками національної безпеки держави.

Інакше кажучи, відповідне українському законодавству поняття «національна безпека» зумовлює таку державну політику в цій сфері, яка має враховувати поточний стан і перспективи розвитку внутрішніх та зовнішніх чинників. Тому під найвищим рівнем національної безпеки слід розуміти не його абсолютний рівень, а поточний, тобто такий, що відповідає максимально ефективному використанню всіх поточних можливостей і ресурсів держави.

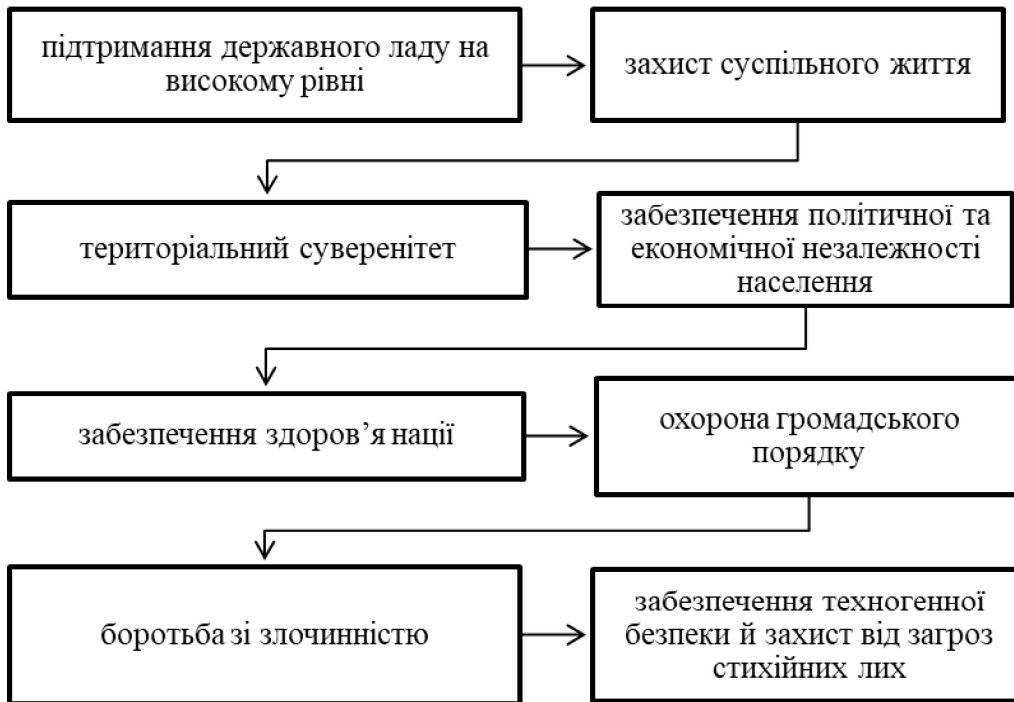

Рис. 2. Графічне зображення основних складових забезпечення національної безпеки

Рис. 3. Базові принципи побудови політико-правових методів впливу на національну безпеку держави

Наразі в нашій державі відбуваються процеси, пов'язані з визначенням національних інтересів, які властиві демократичній державі, – стабілізації внутрішньої ситуації та створення умов для подальшого розвитку. Ці явища впливають на політичний та економічний простори, що поєднують зміни геополітичного стану України на міжнародній арені. Саме вищевказане зумовлює підходи до регулювання національної безпеки держави.

Основні рівні, у яких відбуваються процеси забезпечення безпеки держави за умов сучасної геополітичної ситуації, такі: глобальний, національний, регіональний.

У рамках національного виміру повинно здійснюватися формування стабільної політичної та економічної системи, забезпечення зростання рівня матеріального добробуту, вироблення надійних механізмів подолання різного роду конфліктів [2, с. 82].

У регіональному вимірі передбачено створення та ефективне функціонування регіональних інститутів та відповідних механізмів, що дають можливість сформувати «пояс безпеки» навколо території України [2, с. 82].

Глобальний вимір складається з геополітичного, гео економічного та культурно-цивілізаційного елементів і залежить від місця України у світових політичних та економічних процесах, а також її належності до певного цивілізаційного простору.

Слід зазначити, що кожен із цих рівнів має функціонувати належним чином, адже один вимір підсилює інший.

Геополітичне розташування України перетворює її на своєрідний геополітичний центр – державу, яка виконує комунікативні функції між двома регіональними системами.

Отже, геополітичний центр – це своєрідна територія проміжного розташування, яка за своєю природою є пасивною та може в будь-який час активізуватися у власних інтересах.

Геополітична складова національної безпеки передбачає збереження суверенітету, територіальної цілісності та визначення своєї ролі в геополітичному просторі, при цьому забезпечує баланс сил через міжнародні політичні, військово-політичні, правові, економічні та гуманітарні інститути.

Висновки. Національна безпека має будуватися на комплексній основі, із врахуванням особливостей кожної її складової. Забезпечення рівня національної безпеки, за умов геополітичної ситуації, повинно здійснюватися на основі актуальних потреб населення та держави.

Важливу увагу слід приділяти іміджу нашої держави на світовій арені, оскільки це дасть можливість заручитися підтримкою з боку європейських держав. Завдяки обміну досвідом із розвиненими країнами перед нашою державою відкриється можливість пришвидшити розвиток національної економіки та подолати корумповані структури. Саме координація дій усіх гілок влади закладе фундамент для розробки єдиної загальнодержавної програми забезпечення національної безпеки із залученням усіх державних відомств та установ.

Список використаних джерел

1. Балацько Л. С. Національна безпека України: загрози та виклики. *ДИПКОРПУС: суспільно-політичний часопис*. 21.04.2009. URL: <http://dipcorpus-info.at.ua/news/2009-04-21-1>.
2. Федуняк С. Г. Національна безпека України в контексті сучасних процесів в Європі і на пострадянському просторі. *Національна безпека України: конференція українських випускників програм наукового стажування у США* (Чернігів, 16–19 вересня 2004 р.). Київ: Стило, 2004. С. 81–90.
3. Василенко Д., Галат Д., Павлюк М., Щербань Ю., Чепелева М., Саного О., Савчук К. Стратегія національної безпеки України на 2010–2015 рр. Розділ 2. Стратегічні цілі, пріоритети та завдання політики національної безпеки України. *Центр дослідження міжнародних відносин*. 16.11.2009. URL: <http://cs.cirs.kiev.ua/en/component/content/article/98--2010-2015-.html?start=4>.
4. Чумак В., Пресняков І. Українська позаблоковість: більше запитань, ніж відповідей. *Дзеркало тижня*. 2010. № 33 (813). С. 2–3.
5. Манжола В. Квадратура інтеграційного кола (Актуальні проблеми європейської політики України). *Політика і час*. 2007. № 4. С. 14–18.

Надійшла до редакції 04.12.2020

References

1. Balatsko L. S. Natsionalna bezpeka Ukrainy: zahrozy ta vyklyky [National Security of Ukraine: Threats and Challenges]. *DYPKORPUS: suspilno-politychnyi chasopys*. 21.04.2009. URL: <http://dipcorpus-info.at.ua/news/2009-04-21-1>.

2. Feduniak S. H. Natsionalna bezpeka Ukrainy v konteksti suchasnykh protsesiv v Yevropi i na postradianskomu prostori [National security of Ukraine in the Context of Modern Processes in Europe and the Post-Soviet Space]. *Natsionalna bezpeka Ukrainy: Conference of Ukrainian Graduates of Research Internship Programs in the USA* (Chernihiv, September 16–19, 2004). Kyiv: Stylos, 2004. P. 81–90.
3. Vasylenko D., Halat D., Pavliuk M., Shcherban Yu., Chepeleva M., Sanoho O., Savchuk K. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy na 2010–2015 rr. [National Security Strategy of Ukraine for 2010–2015]. Rozdil 2. Stratehichni tsili, priorityty ta zavdannia polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Tsentr doslidzhennia mizhnarodnykh vidnosyn*. 16.11.2009. URL: <http://cs.cirs.kiev.ua/en/component/content/article/98--2010-2015-.html?start=4>.
4. Chumak V., Presniakov I. Ukrainska pozablokovist: bilshe zapytan, nizh vidpovidei [Ukrainian Non-alignment: More Questions than Answers]. *Dzerkalo Tyzhnia*. 2010. № 33 (813). P. 2–3.
5. Manzhola V. Kvadratura intehratsiinoho kola (Aktualni problemy yevropeiskoi polityky Ukrainy) [Quadrature of the integration circle (Current issues of European Policy of Ukraine)]. *Polityka i chas*. 2007. № 4. P. 14–18.

SUMMARY

Vladyslav O. Lazaryev, Elvira O. Sydorova, Yana S. Paleshko. The influence of geopolitics on the national security of the state. The main task nowadays is to find strategies to ensure a high level of national security. Assurance of the state security must be based on a democratically developed society, guaranteeing of a high level of rights and freedoms of the population, as well as inheritance of European values.

National security is intertwined with geopolitics in such terms as state sovereignty, geopolitical role of the country, its geopolitics and geostrategy, the correlation of universal human and national interests, etc.

From the scientific point of view, national security of Ukraine can be defined as a system of state and legal as well as social guarantees of living stability and stability of development of the Ukrainian people in general and each citizen in particular, protection of their basic values and legitimate interests, sources of spiritual and material development from possible real and potential, internal and external threats.

It is the national security of the state that enables effective management of a transforming society, and this is the most relevant aspect in the current conditions in Ukraine.

Political and legal methods and tools, which are based on the basic principles of complexity and systematics, are fundamental factors of national state security.

Ukraine's geopolitical location turns it into a kind of geopolitical center - a state that performs communicative functions between two regional systems.

Thus, the geopolitical center is a kind of territory of intermediate location, which in its own way is passive, and can be activated at any time in its own interests.

The geopolitical component of national security involves preserving sovereignty, territorial integrity and defining its role in the geopolitical space, while ensuring a balance of power through international political, military-political, legal, economic and humanitarian institutions.